

[78] Hac dies obiit beatus Carolus,
Aragonum primogenitus, in palacio
maiori huius alme civitatis.⁵³

IV. Receptes guaridores i fórmules diverses:

La majoria de les anotacions que donem a continuació, corresponents a receptes guaridores pròpies per a automedicació, ja han estat publicades pel farmacèutic, doctor Ramon Jordi, en un recull que abraça els anys 1417 - 1459, i que l'autor ofereix junt a un petit comentari i un glossari de termes.⁵⁴

Tanmateix, per raó de l'interès d'aquestes fórmules i oracions, que arrelen en les creences populars i connecten amb el món de les supersticions, i per haver-hi observat variants paleogràfiques que poden ajudar a una millor interpretació del text, creiem oportuna la seva inclusió en el nostre aplec.

Al dors del full de guarda anterior del manual de vendes (1417 - 1418) del notari Jaume Isern, hem trobat aquesta nota referent als ganglis tuberculosos:

[79] Madona Lobeta, de la parròquia
de sant ^a Iscla de les Fexes, sab ^b
guarir de mal de porcellanes fort
perfetament.

a. sancta ms. — b. segueix cancel·lat sab.

El manual (31-XII-1418 - 20-XI-1419) del mateix notari, al seu full de guarda anterior, conté aquestes quatre receptes sobre espasmes, taques a la pell, afeccions oculars i contra la tos, respectivament:

[80] A persona que sia spasmada:
Que prenguen I diner de indi ^a bagadell
e que'l destempren ab pixat de infant verge
e que li'n donen a boura, que, Déus volent,
en continent los passa. A persona gran ab

a. inde ms.

53. Cfr. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, II, 1446 - 1477, Barcelona, 1893, p. 392. No cal refermar ací la ressonància de la seva mort. Anotem només que als protocols del notari valencià Jaume Vinader es troba aquesta notícia (Cfr. RODRIGO, José: *Notas de archivo*, op. cit., p. 195).

54. Les ja editades són les corresponents als núms. 79 a 83, 85 a 87 i 89 a 106 (Cfr. JORDI, Ramon: *Fórmulas medicinales*, op. cit., pp. 471-473).

una tassa, a infans poch's ab una cullera.
Provat és.

- [81] La reyell de la lapassa aguda portar-la al coll los veda [...] que lo such de la lapasa aguda gita e trau tota tacha.
- [82] A mal d'ull o carnot o desfeta:
Prenets quantitat de I diner de caparrós,^a e aquella casquen, e que prenguen I hou de la dia post, e que'l coguen bé, e puys que casquen lo caparós, e que'l mesclen ab lo blanch del hou, e que'l premen, e del such que-n ixirà que-n meten dins l'ull, e que ab Déu ne guarirà. Provat és.

a. coparós *ms.*

- [83] A mal de thos:
Prímo rerum III lliures de vi blanch grech, I onza de pansas, I dragma e mige de cubes, I altre e mig de clavell. Ítem altre e mig de gíngebre blanch. Ítem III onzes [...]: Ítem III o IIII onzes de sucre [...], e que torn o^a minve lo terç o més e que-n prenguen a matí e a vespre II onzes, de ivern com de estiu, aytal com s'és guarirà. Provat és.

a. o minve *interlineat.*

A l'interior de les cobertes del davant del manual quart (28-V-1419-17-X-1420) de l'escrivà Pere Agramunt, es localitza aquesta prescripció:

- [84] A úlcera de cama:
V brots tenres^a de oliva tenres e III fullyes de plantatge, amb un poch de vin grech. Lavament.^b
E puys posar-hi ungüent canforat en la úlcera, e un poch entorn amb un drapet delicat net.

a. tenres *interlineat.* — b. lavament *al marge dret.*

Al marge superior dels fulls 4r., 4v. i 5r. del manual (14-V-1420-21-IV-1421) del notari Tomàs Vives, es poden llegir aquestes tres fórmules:

- [85] Gra de ponsem posat amb aygua de gavarrera ab la pólvora begut val a spasma de ventre.
- [86] Lo niu de les oronilletes qui comencen metre ploma, atosoyar ab la ploma [...] en aquesta manera. Metre lo niu ab les oronilletes qui comencen metre /

plometa que [...] pega en una casoleta e tencar-la ab argilla, e metre-la al forn e, con sia ben cuyt, polvoritzar tot lo niu ab les oronilletes, e dar-ne beure'n ab aygua d'arbós o altre. Val a immunensa. Provat.

- [87] Such de alleluya sive morsus diaboli fins la primavera herba, beure'n del such una vagada dintre III dies. Provat. Val a trencadura.

Al full de guarda anterior del *capbreu de les rendes del benefici de Sant Joan a l'església parroquial de Santa Eulàlia de Provençana* (3-VIII-1422 - 28-IV-1429) del notari Jaume Isern, es localitza aquesta recepta per al dolor:

- [88] A levar dolor:
Una erba que ha nom pernellat (*sic*), qui fa una flor groga, qui-l bull ab aygua e que se'n laven llà hon han lo mal, e que se posen de la erba, car ben calt leva la dolor.

El mateix notari Jaume Isern, al full de guarda anterior del manual (15-XII-1423 - 18-XII-1424), té escrit:

- [89] A mal de quexal e de dent:
Prenets del morredort, borsats-ne e guarrets ab Déu. Provat és.

Tot un seguit de fórmules contra insectes i contra la gota, així com una nota sobre l'epilèpsia, es troben a l'interior de les cobertes posteriors del manual tretzè (20-XI-1427 - 24-XI-1428) de Pere de Puig:

- [90] Per traure [...] de hom o de bèstia fé perfum de xinxes e cauran.
- [91] Per expellir xinxes fé perfum de sangoneres e fugiran.
- [92] Per mathar o expellir mosques ruxà la casa de such de barbena.
- [93] Per gorir de puagre fé bany de trossos de banyes de servo qui sien arrencades de fresch.
- [94] Per matar les puces lançà stopa verda en la cambra.
- [95] Lo prior de la Mercè sab recepta per mal de caure.

Al dors del full de guarda anterior, el manual onzè (18-VII-1436 - 9-III-1437) d'Antoni Vinyes conté aquesta prescripció per a cefalees:

- [96] Per a rrelma de cap:
Primo IIII diners de gra de pahonia,
II diners de nous noscades,
I diner de flor de romaní sech,
I diner de sàlvia secha, e sie
polvoritzat [...] en un sach, sie
portat sobre lo cap e exegurà la relme.

Al full de guarda del manual (30-VIII-1436 - 22-XI-1437) del notari Tomàs Vives, es troba:

- [97] Per mal de ventre és molt apropiat i provat:
—matafalua,
—fonoll,
—alcaravia,
—regalècia, de cascun miga onza,
—saliandre preparat, II onzes e miga.
De tot açò sia fet pólvora e sia mesclat
ab sucre de pa, I onza III quarts, sia
mesclat ab la dita pólvora.

També per al mal de cap s'indicava aquesta fórmula, escrita a l'interior de les cobertes del davant del manual tercer (1-IX-1450 - 25-V-1453) del notari Joan de Moles:

- [98] Per la reuma de cap:
Primo saliandra mòlt.
Item gingebre blanch^a mòlt.
Item canyella.
Item sucra.
Sia tot mesclat.

a. blanch *interlineat*.

Al full de guarda anterior del primer manual (31-XII-1453 - 12-I-1456) de Miquel Reig, es poden llegir aquestes dues receptes contra el dolor:

- [99] A mal de [.]:
Fulles de mor [...] a la ombre e polvoritzades,
sien presa una cullerada no massa plena ab
vi o ab brou. Donerà remey al dolor.
- [100] Madicina òbtima a mal d'uls:
Dues parts d'ayguarós e una de vin grech.
Sia un diner de tudia polvortizada e pessada
per sedaç, un diner de sucre candi polvoritzat,

e tres petits brots de ruda, tot mesclat
sie mès en una ampoleta, e sie mès en l'ull
hon haurà mal e [.]

Al full de guarda anterior del manual tretzè (21-III-1459-12-X-1459) del notari Antoni Joan, es localitzen un total de sis fórmules i oracions d'ús ben divers:

- [101] Recepta per a cucs:
Axí puguau cuhs star ni abitar en lo ventre
d'en Anthònia, com a Nostro Senyor Déus Jhesu Christ
és plasent aquell qui-l jura e-l renegue.
- [102] Recepta per a tota malaltia:
En Bellem nasqué un sacrat infant,
Verge és la sua beneyta mare,
Verge és lo seu sacrat infant.
Axí pusques tu, Anthònia,
curir (*sic*) de aquesta malaltia,
com jo dich veritat.
- [103] Per a desfeta de ull:
Si la desfeta de l'ull és de home, haure
let de dona que alet filla que no hage molt
que és nada. Si és de dona, hauré let de dona
que alet fill que no age molt que axe perit.
- [104] A foc salvatge qui és dit miagre:
Ages mantegua vella un cor lon,
e après aies roses seques, verdederes
e polvarizades, salquar-les sobre lo
dit miagre. És provat.
- [105] Aquesta oració val home qui s tenta:
Primo diràs i l'antiffena de sent Miquel ab la
oració, e puis diràs aquest[s] noms: Abrion,
Abria, Abrium, Artoge, Atanea, e puis diràs
lo salmp de *Deus in nomine tuo salvum me fac*.⁵⁵
- [106] Lavament per reservar les dents:
Rosarum rubearum sumach bolostiarum nuci cipri
cica ana draumas IIIIor. ciriandri preparati,
onzes semis foliculorum olive vera, fuliculorum
nurte, fuliculorum pinpinelle succorum, ana draumas IIIIor,
cocacentur et deconcantur in libras II aquarum
fontis electi usque reddantur ad libras semis.
En la decocció present sia mesa mel rosat colat
onzes II alvins polvoritzats sien IIII draumes.

55. Es tracta del salm 53, 3 de la Vulgata: «Deus in nomine tuo salvum me fac: et in virtute tua iudica me».

Finalment, a l'interior de les cobertes posteriors del manual comú cinquanta-tres (19-XI-1474 - 9-II-1476) d'Antoni Vinyes, hem trobat aquesta prescripció per a epidèmies:

[107] Per epidèmies:

Primo un corter de vin grech, e mesclau ab lo vin grech II lliures de ayguarós. Item II onzes de bolarmeni* fi. Item II onzes de ginebres negres. Sia tot polvoritzat e mesclat ab lo vin grech, e beu-ne tots matins un glop, e ab la ajuda de Déu no-us cal haver por de res.

a. boliarmini ms.

V. Dibuijos, escuts i divises:

És prou evident que aquestes anotacions gràfiques correspondrien, d'una banda, a uns entreteniments de l'escrivà o a embelliments del protocol i, de l'altra, arrelarien en una voluntat espontània d'identificació del volum mitjançant motius allusius i alegòrics al tema a què fa referència. Evidentment, tampoc en aquest cas no podia existir una tercera intenció o bé una major pretensió de part del notari i els seus escriptors.

- [108] Per exemple, al darrer full del manual cinquè (20-V-1381 - 20-V-1384) d'Antoni Bellver, es pot veure el dibuix d'un cargol amb la breu anotació: «Jo (*dibuix*) són caragol».
- [109] Un altre dibuix, aquest realment artístic, dels símbols dels quatre evangelistes es troba al full de guarda anterior del llibre segon de contractes (30-IV-1412 - 8-I-1414) de Gabriel de Cases-noves. Malauradament, el full està completament estripat i només es veu el lleó de sant Marc i el brau de sant Lluc.
- [110] L'escut de la ciutat de Tortosa es localitza, per raons ben òbvies, a les cobertes anteriors del *liber primus apocharum et aliorum contractuum faciencium pro universitate civitatis Dertuse* (20-X-1417 - 9-VI-1436) del notari Pere Roig.
- [111] Semblantment succeeix ara amb l'escut del regne de Mallorca, que es troba al *manuale primum vendicionum et addicionum censuali [universitatis et] regni Maioricarum* (29-X-1420 - 12-V-1425) del mateix Pere Roig, també a les cobertes anteriors.
- [112] Un altre escut, molt desdibuixat, pertanyent als Cervelló, es pot observar a les cobertes del davant del *liber notularum faciencium per venerabilem Iohannem Lull...* (31-V-1430 - 15-I-1451) d'Antoni Maruny.